

Основи рачунарских система 3

Оперативни системи

Систем датотека

Александар Картељ

aleksandar.kartelj@gmail.com

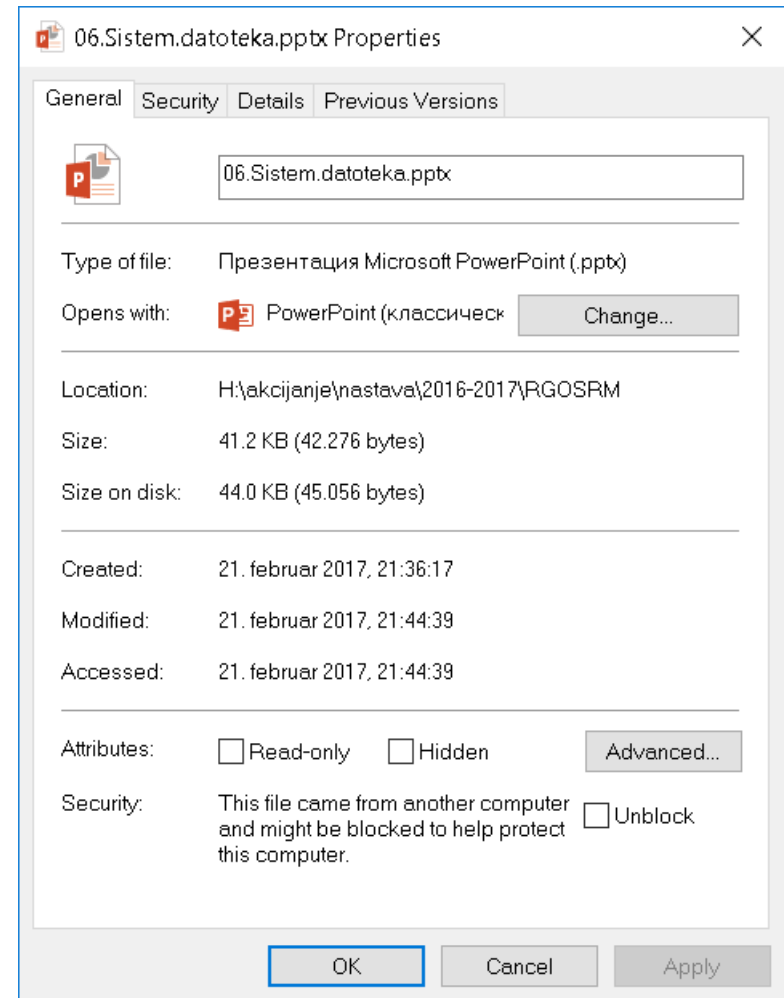
Природно-математички факултет Бања Лука

Систем датотека

- Такође се назива и Фајл систем
- Радна меморија није погодна за складиштење података
 - Губи се приликом гашења оперативног система
 - Чак и да се не губи, недовољне је величине
- Секундарне (спољашње) меморије се користе за Систем датотека
 - Најчешће је то Хард-диск
- Централни појам је датотека (или фајл)
 - Представља именовану колекцију информација
 - Може садржати податке (текст, слике, ...), али и програме (бинарни садржај)

Атрибути датотеке

- Име датотеке*
- Локација*
- Величина
- Време креирања
- Време модификације
- Време последњег приступа
- Власник датотеке
- Права приступа
- ...

Операције над датотекама

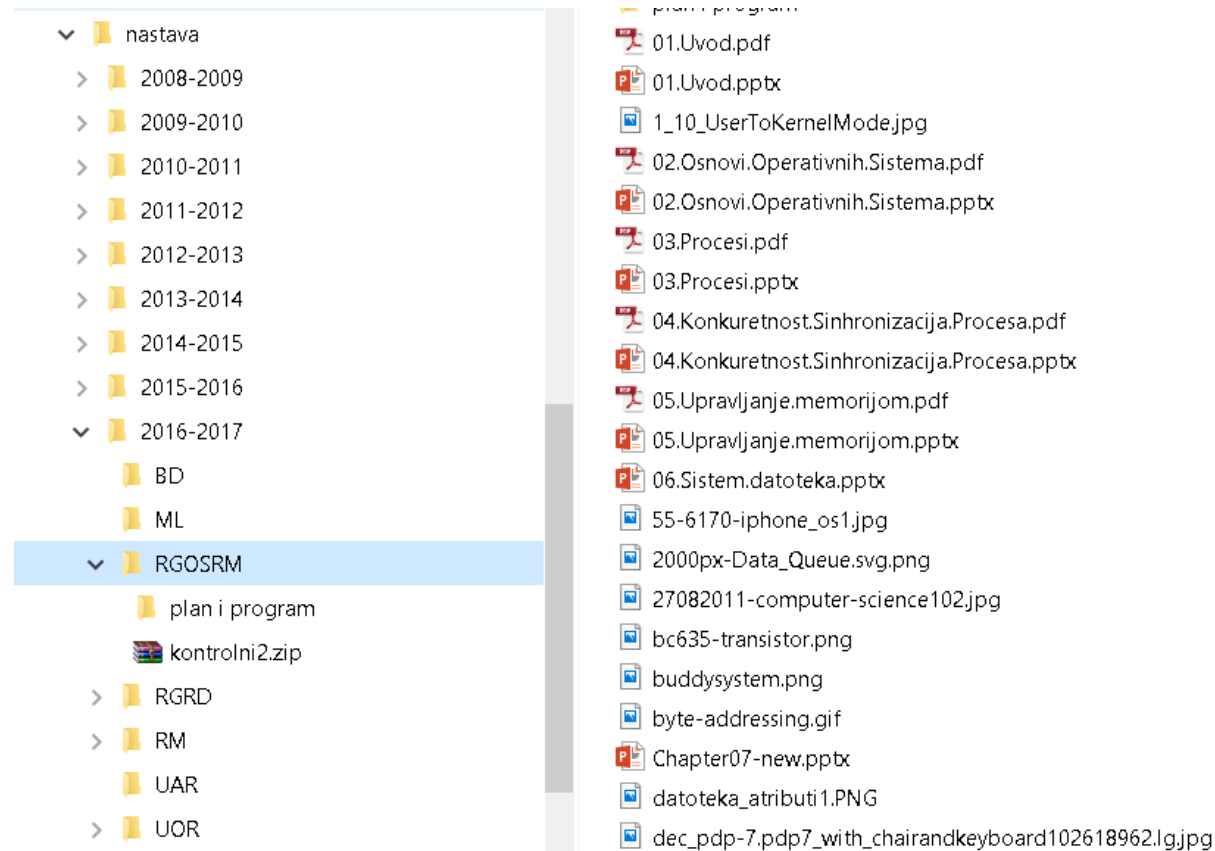
1. Креирање
2. Брисање
3. Читање
 - Отварање датотеке само за читање
4. Писање
 - Измена датотеке, додавањем новог садржаја или изменом постојећег
5. Репозиционирање
 - Померање показивача на одређени део датотеке
6. Скраћивање
 - Брисање крајњег дела датотеке

Типови датотека

- Екстензија је додатак имену датотеке
 - Она помаже оперативном систему да разуме намену датотеке
 - И кориснику потом предложи чиме се датотека отвара
- Нпр. бесмислено је извршну датотеку отворати текст едитором
- Неке стандардне екстензије су:
 - Таговани документи: .html, .htm, .xml
 - Текстуални документи: .txt, .dat
 - Сlike: .jpg, .png, .tif
 - Изворни кодови: .c, .cpp, .cs, .java, .asm
 - Извршне датотеке: .exe, .jar, .com, .bin

Директоријуми

- Такође представљају један специјални тип датотека
- Уместо података, у себи садржи списак других датотека
 - А пошто је и сам датотека, то значи да може да садржи и друге директоријуме

Операције над директоријумима

1. Креирање

- Иницијално, у списку нема датотека

2. Брисање

- Обично подразумева рекурзивно брисање свих припадајућих датотека

3. Читање (овде се зове листање)

- Излиставање свих припадајућих датотека

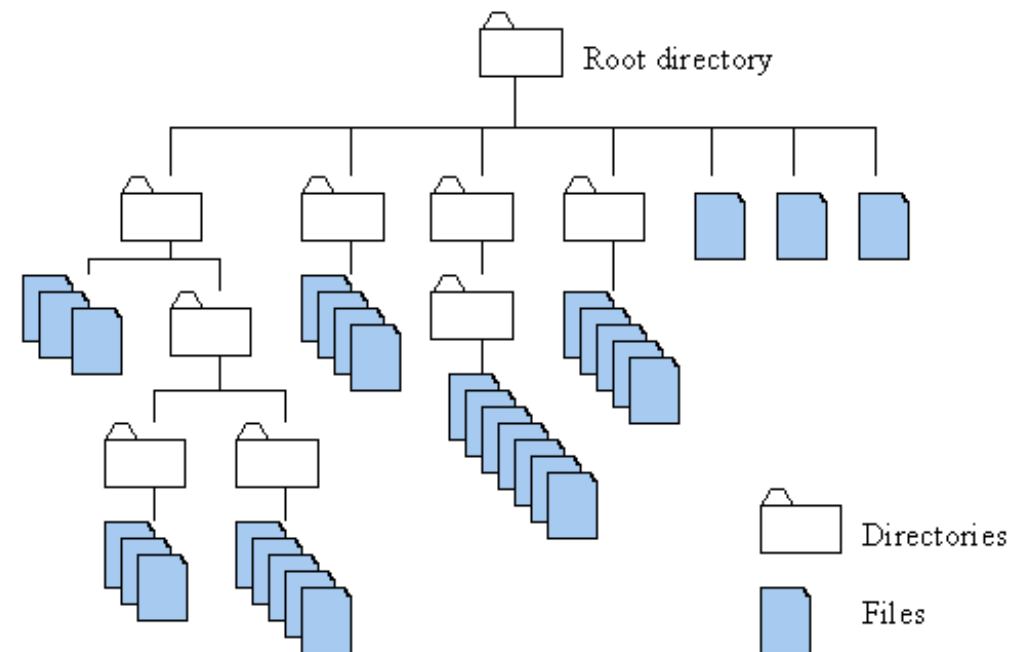
4. Додавање нове датотеке

5. Брисање припадајуће датотеке

* Додавање и брисање су слични писању у случају обичних датотека

Организација Система датотека

- Општеприхваћена организација је заснована на дрвету
- Свака датотека има јединствену путању од корена
 - Због тога је пуно име са путањом јединствено иако може бити више истоимених датотека
 - Обичне датотеке су увек листови дрвета (крајњи чворови)
- Често се користе и релативне путање:
 - „.“ – референца на самог себе
 - „..“ – референца на претка (наддиректоријум)

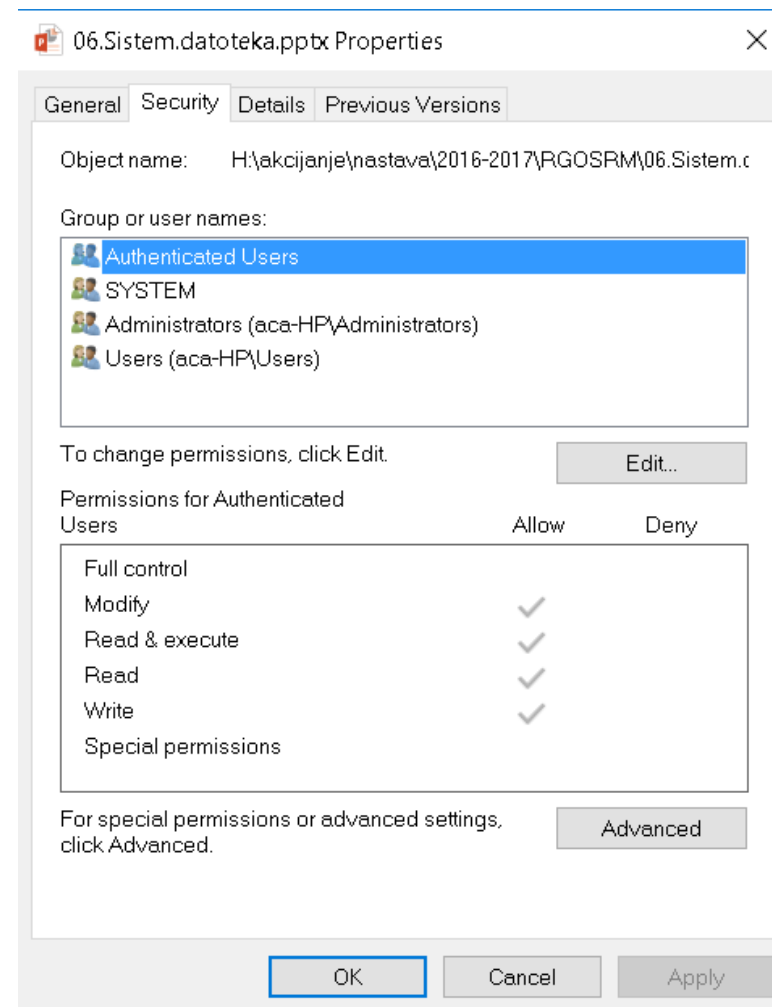

Права приступа

- Код једнокорисничких система релативно једноставно
- Код вишекорисничких
 - Није решење да свако приступа само својим датотека
 - Мора бити флексибилније решено
- Обично се за вишекорисничке користе системи дозвола:
 - Дозвола за читање
 - Дозвола за писање
 - Дозвола за извршавање
- Обично се омогућавају дозволе на нивоу појединачних корисника
- Али и група више корисника ради лакшег управљања

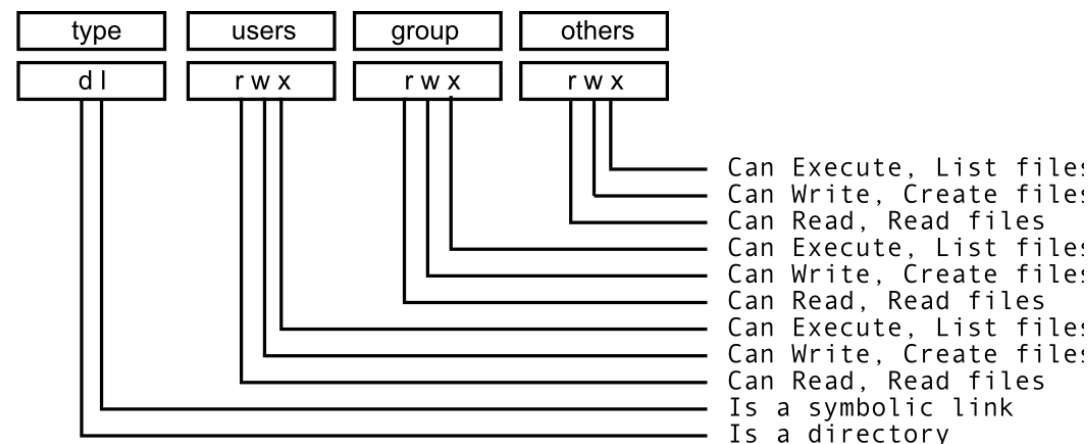
Права приступа (2)

- Различито значење над обичним датотекама и директоријумима
- Код датотека је јасно
- Код директоријума:
 - Читање подразумева право листања
 - Писање подразумева додавање и брисање датотека
 - Извршавање подразумева улаз у директоријум и приступ датотекама

Права приступа (3)

- Под Linux-ом су дозволе базиране на 3 тробитна броја (максимум је 777)
- [3 типа корисника] x [3 типа дозвола]
- Типови корисника су задати:
 - По конкретном кориснику
 - По групи корисника
 - Сви остали
- Нпр. Директоријум **group_directory** може да мења, чита и извршава или корисник **root** или било ко из групе корисника **developers**, а остали корисници немају никакве дозволе. Дозвола је, дакле, 770.

Mode	Owner	Group	File Size	Last Modified	Filename
drwxrwxrwx	2 sammy	sammy	4096	Nov 10 12:15	everyone_directory
drwxrwx---	2 root	developers	4096	Nov 10 12:15	group_directory
-rw-rw----	1 sammy	sammy	15	Nov 10 17:07	group_modifiable
drwx-----	2 sammy	sammy	4096	Nov 10 12:15	private_directory
-rw-----	1 sammy	sammy	269	Nov 10 16:57	private_file
-rwxr-xr-x	1 sammy	sammy	46357	Nov 10 17:07	public_executable
-rw-rw-rw-	1 sammy	sammy	2697	Nov 10 17:06	public_file
drwxr-xr-x	2 sammy	sammy	4096	Nov 10 16:49	publicly_accessible_directory
-rw-r--r--	1 sammy	sammy	7718	Nov 10 16:58	publicly_readable_file
drwx-----	2 root	root	4096	Nov 10 17:05	root_private_directory

Имплементација Система датотека

- Систем датотека се смешта на секундарну меморију
 - Зваћемо је диск (без обзира да ли је у питању HDD, SSD, USB, ...)
 - Дискови су обично подељени на партиције (одвојене логичке просторе)
- Први сектор диска се назива MBR (master boot record)
 - Подаци записани ту се први читавају при покретању рачунара
 - MBR садржи табелу партиција са почетном и крајњом локацијом сваке
 - Једна од партиција је у MBR означена као активна
 - Први корак у извршавању ОС је проналажење активне партиције и читавање њеног првог блока (Boot блок)
 - Boot блок садржи процедуру за покретање ОС

Имплементација датотека

- Најмања јединица адресирања у систему датотека се зове **блок**
- Магнетни дискови обично користе блокове од 512В или 4КВ
- Свака датотека је представљена скупом придружених блокова
- Кључни проблеми:
 1. *Начин на који се алоцирају слободни блокови*
 2. *Памћење блокова који припадају некој датотеци*

Приступ 1 – непрекидна алокација

- Најједноставнији приступ
- Датотеку чини непрекидни низ блокова
- Нпр. датотека има величину од N блокова и почиње на локацији V
 - Онда она заузима блокове: $V, V+1, \dots, V+N-1$
 - Следећа датотека се смешта после ове
- Добре стране:
 - Убрзава читање, јер су датотеке организоване секвенцијално
 - Глава хард-диска се минимално помера при секвенцијалном приступу
 - Директан приступ такође брз, јер се зна унапред где почиње сваки део датотеке, на основу њеног почетка: i -ти блок се налази на $V+i$ локацији

Приступ 1 – непрекидна алокација (2)

- Лоше стране:
 - Приликом брисања се прави рупа → долази до екстерне фрагментације
 - Пошто су блокови фиксне величине → долази и до интерне фрагментације
 - Највећи проблем: раст датотеке!
 - Или оставити довољно простора на крају → још већа интерна фрагментација
 - Или премештање → кошта, јер је хард-диск спор

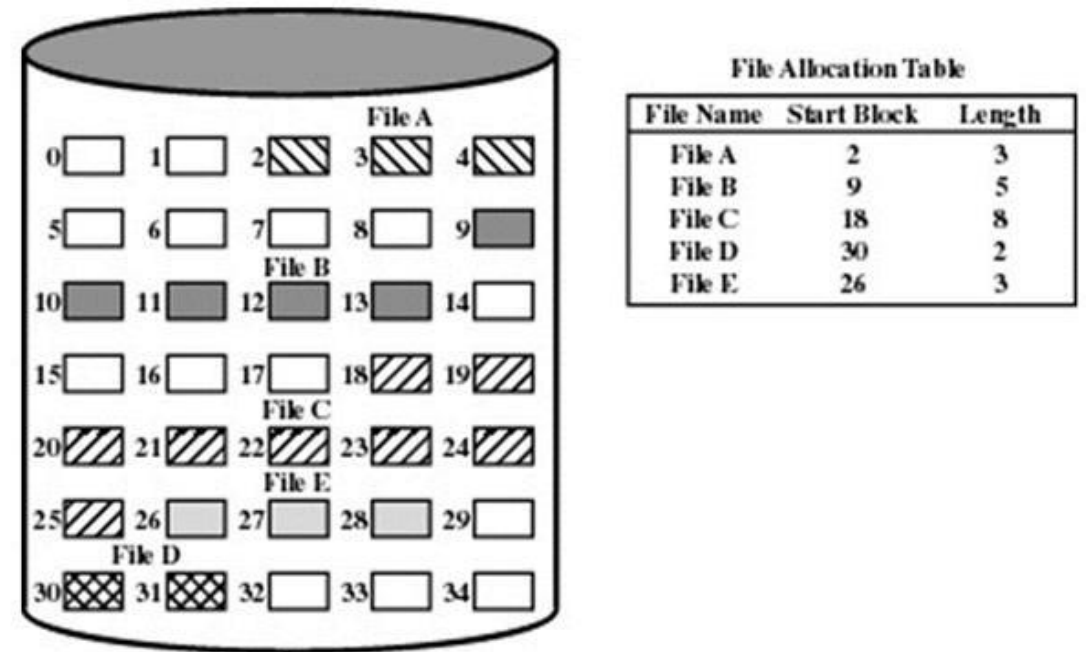

Figure 12.7 Contiguous File Allocation

Приступ 2 – преко повезане листе

- Датотека представљена као повезана листа блокова
- Блок садржи показивач на следећи блок, тј. адресу следећег блока
- Директоријум за сваку датотеку садржи само адресу првог блока
- Нова датотека се креира тако што се у директоријум дода нови показивач на први блок те датотеке
- Добре стране:
 - Нови блок може бити било где, а не на узастопним локацијама
 - Блокови датотеке разбацани свуда по диску
 - Дакле, нема екстерне фрагментације

Приступ 2 – преко повезане листе (2)

- Лоше стране:

- Јако неефикасан директан приступ неком делу датотеке
- Да би се нашао i -ти блок, морају се проћи свих $i-1$ блокова
- Додатно успорење, јер померања главе хард-диска кошта
- Лоша поузданост – шта ако се деси грешка на неком показивачу

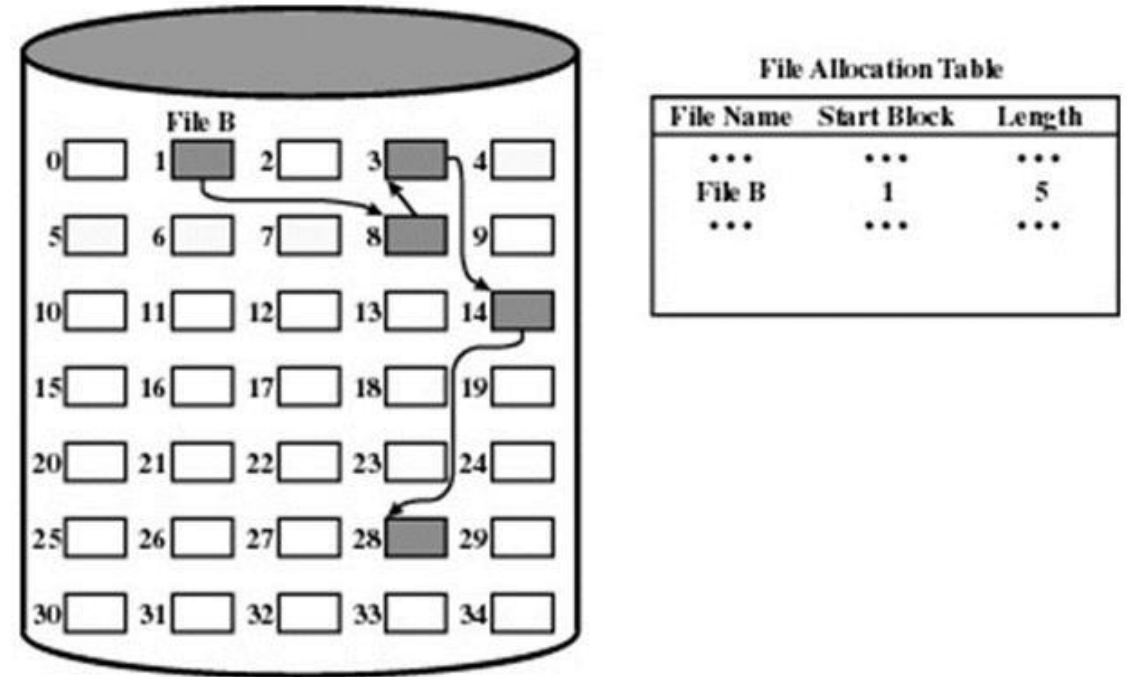

Figure 12.9 Chained Allocation

Приступ 3 – индексирана алокација

- Проблем код претходног приступа је што су показивачи разбацани
- Индексирана алокација држи све показиваче на једном месту, тзв. блоку индекса
- Свака датотека садржи свој блок индекса, који садржи низ адреса блокова који чине датотеку
- Ако треба да се прочита i -ти блок датотеке, узима се i -ту адресу
- Добре стране:
 - Нема екстерне фрагментација, као и код повезаних листи
- Лоше стране:
 - Доста простора се троши на показиваче, чак иако је мала датотека

Приступ 3 – индексирана алокација (2)

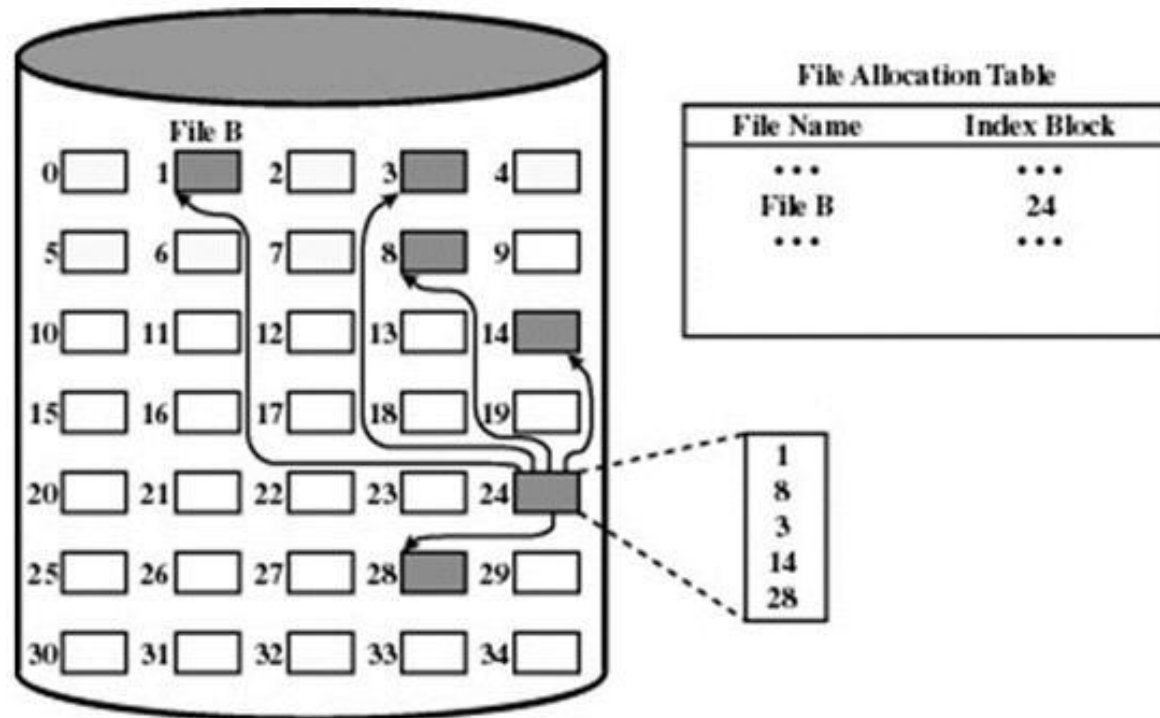

Figure 12.11 Indexed Allocation with Block Portions

Имплементација директоријума

- Да би ОС нашао нпр. датотеку `C:/user1/doc/text/dat.txt`:
 - Прво мора у директоријуму `C:/` потражити директоријум **user1**
 - Потом га отворити, и у њему наћи директоријум **doc**
 - Потом и њега отворити, и у њему наћи директоријум **text**
 - Потом и њега отворити, и учитати блокове који се односе на **dat.txt**

Приступ 1 – преко листе

- Директоријум представља као повезану листу имена датотека са придруженим показивачима на почетне блокове датотека
- При креирању нове датотеке, претражује се листа како би се утврдило да већ не постоји нека са истим именом
- Лоше стране:
 - Брисање или тражење датотеке захтева пролазак кроз целу листу имена
 - Побољшање:
 - Листу имена одржавати сортираном
 - Онда се може применити бинарна претрага зарад бржег проналажења

Приступ 2 – преко хеш табеле

- Уместо у повезану листу, имена датотека убачена у хеш табелу
- Ово омогућава проналажење датотеке скоро моментално
- Потребно је користити одговарајућу хеш функцију:
 - Нпр. збир ASCII вредности карактера из назива датотеке по модулу N
 - Где је N максимална величина хеш табеле
 - Ово ће сваки назив преликати на одговарајућу позицију у низу
 - Нпр. Ако се датотека зове test.txt, а N=100, датотека ће се сместити на:
 - $4 \times \text{ascii}(t) + \text{ascii}(e) + \text{ascii}(s) + \text{ascii}(x) + \text{ascii}(.) = 4 \times 116 + 101 + 115 + 46 + 120 = 846$
 - $846 \% 100 = 46$
 - Дакле, ова реч би се ставила на позицију 46
 - Шта може бити потенцијални проблем?

Манипулисање слободним простором

- ОС мора да води евиденцију о **списку** слободних блокова
- При креирању датотеке, из списка се елиминишу узети блокови
- При брисању датотеке, адресе блокова се уписују у списак
- Први приступ користи бит-мапу:
 - Сваки блок се представља 0/1 ако је заузет/слободан
 - Нпр. ако су заузети блокови 3, 5, 7, 11, 12, онда је мапа 00101010001100...
 - Проблем је што за велики диск и бит-мапа мора бити велика
- Други приступ користи повезану листу:
 - Када се ослободи неки блок, само додамо показивач ка њему на крају листе
 - Овде није проблем директан приступ, јер када додељујемо блок, није битно који додељујемо